

## ІМПРЕСІОНІСТИЧНА ПОЕТИКА МОТИВУ «ENNUI DE VIVRE» У ПОЕЗІЇ П.ВЕРЛЕНА ТА І.АННЕНСЬКОГО

А.Онопрієнко

Науковий керівник: д.філол.н. проф. Ільїнська Н.І.

*Загальноуніверситетська кафедра світової літератури та культури імені*

*проф. О.Мішукова*

*Херсонський державний університет*

*e-mail: triellay@yandex.ua*

У статті розглядається специфіка мотиву «туги життя» («ennui de vivre») у поезії П. Верлена та І. Анненського. На підставі аналізу поетичних текстів французького та російського авторів у компаративному аспекті зроблено висновки про особливості впливу поетики П. Верлена на творчість І. Анненського, виявлено типологічні збіги та розбіжності у функціонуванні досліджуваного мотиву.

**Ключові слова:** імпресіоністична поетика, мотив «ennui de vivre», ліричне «я», декаданс.

Вивчення особливостей втілення мотиву «ennui de vivre» як наскрізного у літературі декадансу є актуальною проблемою компаративістики. Важливим вбачається дослідження системи впливів, які поєднують французьку та російську літератури. Мотив «ennui de vivre», який є трансформацією романтичного мотиву «світової скорботи», займає важливе місце у поезії європейського символізму, зокрема у творчості Поля Верлена та Іннокентія Анненського. Лірика цих поетів неодноразово привертала увагу критиків та науковців. Утім, проблема функціонування мотиву «ennui de vivre» у творчості

П. Верлена та І. Анненського у порівняльному аспекті не була предметом спеціального дослідження. Мета даної статті – дослідити особливості впливу поезики П. Верлена на творчість І. Анненського та виявити типологічні збіги у функціонуванні мотиву «*ennui de vivre*» у ліриці поетів.

Мотив «туги життя» у творчості П. Верлена, поєднується з мотивами втоми від життя, нудьги життя, почуття самотності і безнадії [4]. Проте у П. Верлена цей мотив має характер індивідуального трагічного переживання, натомість у ліриці І. Анненського він набуває рис екзистенційної туги – хвороби цілого покоління [3:138]. У творчості цього письменника дослідники вбачають цілий комплекс психології занепаду, зокрема занурення у стан вмирання, втоми, нудьги життя.

І. Анненський традиційно вважається першовідкривачем «речності» як особливої поетичної категорії. Речі в його віршах присутні одночасно і як психофізіологічні еманції внутрішнього «я» поета, і як самоцінні, окремі від людини сутності. Ця двоїстість присутності речей свідчить про розмитості, неясності між «Я» і «не-Я» [5:106 – 107]. Символічні образи речей, які страждають, стають проявами особистої драми письменника.

П. Верлен також не прагнув до цілісного відтворення матеріального світу. Речі П. Верлена не існують окремо від світла, яке падає на них, від тремтіння повітря, який їх оточує. Існування речей важливо для П. Верлена не в їх об'ємних формах, але в настрої, який з ними пов'язаний. У поезії Верлена ми спостерігаємо дематеріалізацію речей у набагато більшому ступені, ніж у ліриці І. Анненського.

Постійний для І. Анненського мотив муки і фізичного страждання, що зливається із стражданням душевним, часто оформлюється через вегетативну метафору. Назвами рослин і квітів, екзотичних або лікарських, рясніє «Кипарисова скринька», у назві якого алюзивно «зашифровано» мотив скорботи. Слід підкреслити паралелі з лірикою П. Верлена, який теж широко використовував метафори зі світу природи. Вірші П. Верлена сповнені запахів квітів, екзотичні запахи викликають біль, нерідко – біль спогадів:

Le Souvenir avec le Crépuscule  
Rougeoie et tremble à l'ardent horizon  
De l'Espérance en flamme qui recule  
Et s'agrandit ainsi qu'une cloison  
Mystérieuse où mainte floraison [8].  
(«Le Souvenir avec le Crépuscule»)

У даному вірші відбувається перенесення змісту з «Я» ліричного героя на природне явище – сутінки (Crépuscule). Спогад (Souvenir) про минуле розчиняється у чарах природи – у сутінках, у ароматах. Не випадковим є написання з великої літери слів Espérance (надія), Souvenir (спогад), Crépuscule (сутінки), які виступають не тільки як символи переживання чуттєвого досвіду, але і як поняття, які важко відділити одне від одного. Аромати квітів стають поштовхом до спогадів, у яких ліричний герой намагається знайти порятунок від сірості та буденності його сьогодення – важливими у творчості письменника є ескапістські мотиви, які підкреслюють лейтмотив туги-«ennui».

Туга є наскрізним мотивом творчості І. Анненського та супроводжує у його ліриці майже кожну сторону людського буття. Світ настільки ненадійний, що в ньому руйнується навіть єдність ліричного «я». У ліриці І. Анненського з'являється мотив двійництва, відсутній у творчості П. Верлена: ліричного героя переслідують двійники, яких він не може позбутися [6:36]. Більш того, вдивляючись в свого двійника, він не може визначити, хто ж з них двох – його особисте «я». Цей кошмар ідентичності з кимось іншим досягає свого апогею в вірші «Біля труни», де ліричний герой впізнає себе у мерці.

Своя «Тоска» («L'Angoisse») є і у П. Верлена, вона пов'язана з втратою ідеалів, з безрелігійністю, яка посилює екзистенційну драму буття:

Je ne crois pas en Dieu, j'abjure et je renie  
Toute pensée, et quant à la vieille ironie,  
L'Amour, je voudrais bien qu'on ne m'en parlât plus [8].

Ані сам Бог, ані кохання і навіть можливість порятунку у природі більше не здатні викликати емоційну віддачу ліричного героя, звідси і ще один фактор

формування туги-«ennui»: «Lasse de vivre, ayant peur de mourir» («Устал я жить, и смерть меня страшит») [2:16].

У художній реалізації мотиву туги у ліриці І. Анненського можна простежити вплив творчості П. Верлена як на рівні поетики, так і на рівні світовідчуття. У прямому висловлюванні І. Анненського про П. Верлена – вірші «Не могу понять, не знаю...» [1:154] ім'я Верлена пов'язано з характерною для поетичної свідомості модернізму невизначеністю світу. Двох поетів зближує схожість багатьох мотивів: ілюзорності світу, обману буття, сну («Это сон или Верлен?»), інші мотиви, пов'язані з виходом за межі реальності в світ мрії, спогадів про минуле. Є у І. Анненського і образ «верленівської» жінки – ніжної і таємничої, безплотної, «солодко-незрозумілої». Органічно увійшов до його лірики запозичений у П. Верлена мотив дощу-сліз. Тому за низкою поетичних мотивів переклади І. Анненського віршів П. Верлена складають єдине ціле з його оригінальною лірикою; можна виявити дублети перекладних і оригінальних віршів: «Томление» і «Ego», «Colloque sentimental» і «Nox vitae».

Подібним є і сам тип символізму обох поетів. На відміну від містичного символізму, П. Верлен і І. Анненський, за визначенням С. Файн, належать до іншого типу символізму, «асоціативного» або «психологічного» [7:6], який не виходить в інші, ідеальні світи, але встановлює асоціативні зв'язки між явищами, між зовнішнім світом і душею ліричного героя (І. Анненський, «Среди миров, в мерцании светил...». І у П. Верлена, і у І. Анненського слова виходять за рамки свого конкретного значення, вступають в складні асоціативні зв'язки, перетворюються контекстом:

Бесследно канул день. Желтея, на балкон  
Глядит туманный диск луны, еще бестенной,  
И в безнадежности распахнутых окон,  
Уже незрячие, тоскливо-белы стены [1:62].

Безнадійність отримує конкретне втілення – «вікна» не втрачають своєї образотворчості, але їх значення розширюється до символу безнадійності. І. Анненський пов'язує слова за принципом асоціації в неповторний образ-

сплав: «Стать кристаллом при свечах в лиловом холоде мерцаний» [1:195]. Ця невизначеність, химерність враження ліричного героя від світу є проявом імпресіонізму І. Анненського, який зближує його з П. Верленом.

Важлива особливість імпресіоністичної поезики І. Анненського та П. Верлена – неясність, розпливчастість контурів, предмети зливаються в тумані. Світло теж часто проступає крізь туман. Опис світла може стояти на початку вірша, як би задаючи тон, викликаючи настрій; а переходу від світла до темряви може бути присвячений цілий вірш («Май» [1:20]). Прагнення поета описати мить в її мінливості проявляється і в зображенні кольору, в пошуку його відтінків, напівтонів. Відтінки у нього – лише відблиски світла, які падають на предмети. Кольорові характеристики часто мають значення світлових, цим пояснюється можливість несуперечливого існування таких поєднань, як «синева, его златившая».

На думку С. Файн [7], музикальність – це топос лірики І. Анненського, який найбільше зближує його з П. Верленом. Слова розчиняються в мелодії, поезія прагне злитися з чистою стихією музики. Анненський хоче «подолати» слово, «переплавити» його в музику, іноді він підбирає слова швидше за звуками, ніж за значенням. Він пише «Романс без музики», а другий вірш «Паралелей» в автографі називається «З пісень без слів»; це явні відсилання до назви верленівської книги. З'являється мотив музики «без слів», особливої безтілесності, ще не оформленої в словах мрії: «и музыки мечты, еще не знавшей слова» [1:86]. Як і П. Верлен, І. Анненський користується прийомом параномазії, на підставі звукової подібності народжуються нові смислові зв'язки: «мир – мираж». Ці прийоми виконують у ліриці письменників сугестивну функцію, посилюють мотив ілюзорності навколишнього світу, який пов'язується з декадентською поетизацією туги.

Більшість дослідників виражають думку про наявність системи впливів літератури французького символізму на творчість покоління «старших символістів» в Росії, зокрема на творчість І. Анненського. Тим не менш, це питання у літературознавстві залишається дискусійним. Впливи ці були як

прямими – через безпосереднє знайомство з творчістю французьких письменників, так і непрямами – через формування загальних тенденцій літератури епохи декадансу. Найбільш помітними спільними рисами є формальні ознаки поетичного впливу – варіації поетичних перекладів, пряме цитування французьких зразків, наслідування образів. Глибша спорідненість виявляється саме при аналізі мотивної структури, при виявленні світоглядних та естетичних паралелей творчості поетів.

Аналізуючи мотив туги у творчості П. Верлена та І. Анненського, можна помітити певні збіги у його реалізації через спільне поняття ілюзорності буття, мотив злиття душі ліричного героя з навколишнім світом, ескапістські мотиви втечі до світу фантазій та деперсоналізації цієї особистості, створення мотиву туги засобами імпресіоністської поетики. Тим не менш, існують і відмінності – декадентська естетизація туги у І. Анненського набуває екзистенційного характеру, туга супроводжує людське буття у всіх його аспектах, натомість мотив туги у П. Верлена має характер інтимного переживання.

### **Література:**

1. Анненский И. Избранное [Електроний ресурс] / И. Анненский – Режим доступу до ресурсу: <http://www.litmir.co/bd/?b=104984>.
2. Верлен П. Стихотворения. Т.1 / П. Верлен. – Спб: «Наука», 2014. – 775 с.
3. Колобаева Л.А. Русский символизм / Л. А. Колобаева. – М.: Изд-во Моск. у-та, 2000. – 296 с.
4. Косиков Г.К. Два пути французского постромантизма: Символисты и Лотреамон / Г. К. Косиков // Поэзия французского символизма. Лотреамон. Песни Мальдорора. – М.: Изд-во МГУ, 1993. – С. 5 – 62.
5. Кривулин В. Болезнь как фактор поэтики Анненского / В. Кривулин // Иннокентий Анненский и русская культура XX века. Сборник научных трудов / В. Кривулин. – Спб: АО Арсис, 1996. – С. 105 – 109.

6. Лотман М., Минц З. Предшественники модернизма в русской поэзии: В. Соловьев и И. Анненский / М. Лотман, З. Минц // Статьи о русской и советской поэзии / М. Лотман, З. Минц. – Таллинн: Ээсти Раамат, 1989. – С. 21 – 41.

7. Файн С. Поль Верлен и поэзия русского символизма (И. Анненский, В. Брюсов, Ф. Сологуб): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. ВАК РФ 10.01.01 / Файн С. – М.: 1994. – 24 с.

8. Verlaine P. Poèmes saturniens [Электроний ресурс] / P. Verlaine – Режим доступу до ресурсу: [http://www.florilege.free.fr/verlaine/poemes\\_saturniens.html](http://www.florilege.free.fr/verlaine/poemes_saturniens.html).

## IMPRESSIONIST POETICS OF THE MOTIVE OF «ENNUI DE VIVRE» IN THE POETRY OF P.VERLAINE AND I.ANNENSKY

A.Onoprienko

*All-University Department of World Literature and Culture named after prof.*

*O.Mishukov*

*Kherson State University*

*e-mail: [triellay@yandex.ua](mailto:triellay@yandex.ua)*

This article deals with the specifics of realization of motive of «melancholy of life» («ennui de vivre») in P. Verlaine's and I. Annensky's poetry. On the ground of analysis of poetic texts of French and Russian authors in the comparative aspect it is made the conclusion about the features of influence of P. Verlaine's poetics on I. Annensky's poetry. The typological similarities and differences in the functioning of the motif are determined.

**Key words:** impressionist poetics, motive of «ennui de vivre», lyrical «I», decadence.